

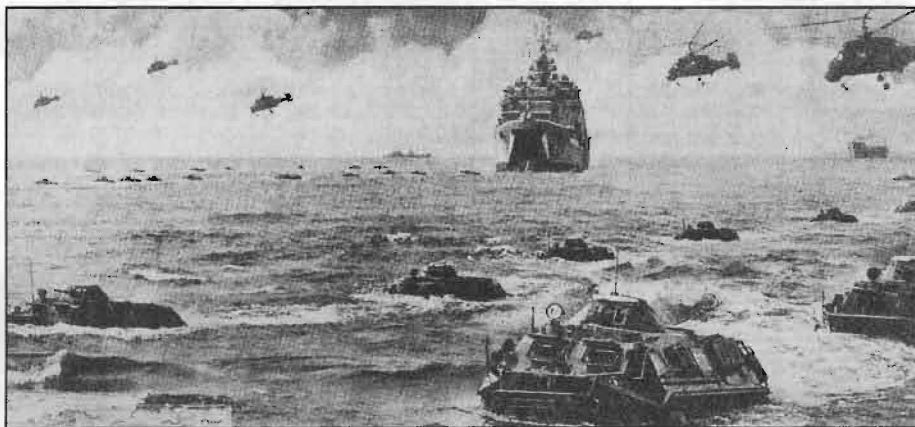
INCIDENTER 1981

Den utländska militära verksamheten i Sveriges närområde präglades det gångna året i hög grad av händelserna i Polen samt av den marina övningsverksamheten i södra Östersjön. Tidvis var verksamheten mycket livlig. – En extraordinär situation uppstod under månadsskiftet oktober/november, då en sovjetisk ubåt gick på grund inne i den blekingska skärgården.

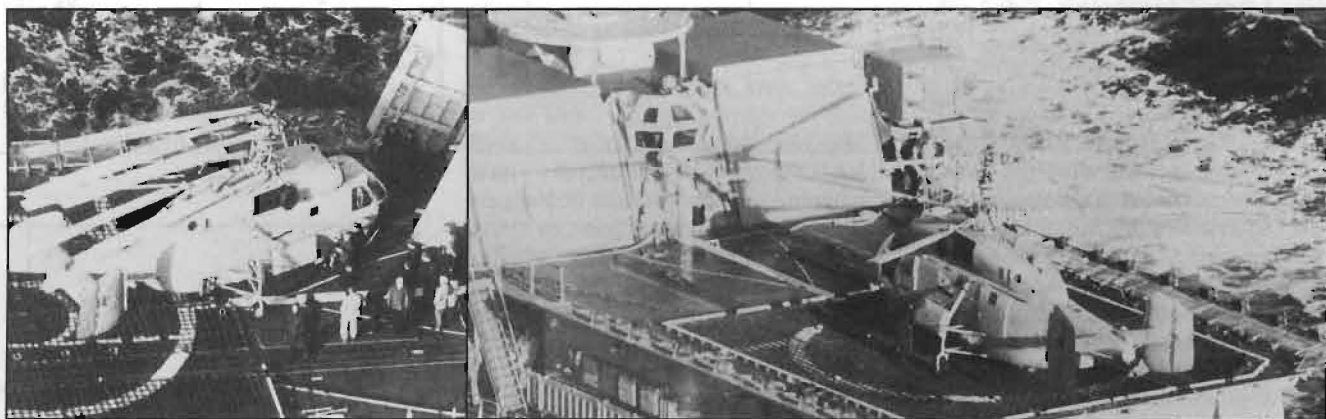
Warschawapaktens övningsverksamhet i Östersjöområdet koncentrerades främst till två större övningar:

- ◆ 'SOJUS 81' under månadsskiftet mars/april
- ◆ 'ZAPAD 81' under augusti och september.

I 'ZAPAD 81' – som var en helt sovjetisk övning och som kulminerade i en landstigningsoperation vid Kaliningrad – deltog 70.000 – 80.000 man, ca 180

fartyg och innemot 400 flygplan och helikoptrar. – Den marina insatsen i denna övning var den största i Östersjöområdet sedan andra världskriget.

Ka-25 Hormone

Sovjetiska hangarfartygen "Kiev" (som deltog i fjolårets Östersjö-övning 'Zapad 81') och "Minsk" är bägge bl a utrustade med helikoptrar; hittills med typ Ka-25 "Hormone". På sistone har dock en moderniserad version observerats – av NATO kallad "Helix". Denna har bl a bara 2 aktre fenor mot 3 för "Hormone". Övriga yttre skillnader framgår av silhuettbilderna (copyright: Pilotpress) bredvid. "Helix" är ca 1 m längre.

Ka-32 "Helix"

Även NATO övade i närområdet. Såväl övningarnas antal som deras omfattning var dock begränsad jämfört med tidigare år.

Den ekonomiska och politiska kris

(som blev märkbar i Polen under senare delen av 1980) fortsatte även under 1981. Den politiska spänningen i landet varierade kraftigt och var vid två tillfällen mycket hög. Detta inträffade

dels i juli inför den polska kommunistiska partikongressen och dels under december. Kulmen nåddes 13 december, då militärt undantagstillstånd infördes i landet. – Beredskapen för ett militärt

Hangarfartyget "Kiev" är, förutom hkp och rb, utrustat med flyg: Jak-36 "Forger" A+B. På sistone har "Forger" modifierats ovanför vardera sidoluftintag; två långsgående metallstråk kringgärdar upptill luftintaget till den kroppscentralt placerade lyftmotorn.

ingripande av övriga WP-stater var härvid mycket hög.

Den svenska insatsberedskapen hölls under året på en något förhöjd nivå. Successiv anpassning gjordes till det rådande militärpolitiska läget i omvärlden samt till övriga händelser i och i anslutning till Sverige. I huvudsak rörde beredskapsförstärkningarna förmågan att ta emot flyktingar och att utföra annan humanitär verksamhet vid ett eventuellt militärt ingripande i Polen av övriga WP-stater.

I samband med den sovjetiska ubåtens grundstötning i Blekinges skärgård, vidtogs även speciella beredskapsåtgärder. Dels var det nödvändigt att bevaka och skydda ubåten, dels krävdes extra bevakning av territorialgränsen utanför Blekinge-kusten.

Incidenterna till sjöss och i luften var ovanligt fåtaliga under större delen av året. Sista kvartalet ökade antalet dock kraftigt. Facit för 1981 blev därför fler incidenter än normalt. En av dessa – den sovjetiska grundstötningen – var dessutom den *hittills allvarligaste* som inträffat i Sverige.

●● **Incidenter till sjöss.** – Under 1981 konstaterades tolv kränkningar och sex möjliga kränkningar av svenskt sjöterritorium. Detta är i stort lika många som under föregående år och utgör ett av högsta antal som noterats

under den senaste 10-årsperioden. Kränkningarna vållades i åtta fall av fartyg från WP-stater och i ett fall av ett NATO-fartyg. I tre fall utfördes kränkningarna av oidentifierade ubåtar i undervattensläge. Huvuddelen av kränkningarna av övervattensfartyg vållades av civila statsfartyg, vilka kommit in på det svenska sjöterritoriet utan tillstånd eller med avvikelser från givna tillstånd.

● Den mest anmärkningsvärda och samtidigt allvarligaste incidenten under året vållades av den sovjetiska ubåten nr 137, som på morgonen den 28 oktober upptäcktes grundstött i Gåsefjärden inom Blekinges skyddsområde. Ubåten togs omedelbart under bevakning. På regeringens order utförde ÖB därefter en noggrann undersökning av förhållandena kring ubåtens kränkning av det svenska territoriet, innan den drogs av grundet och den 6 november återlämnades till Sovjet.

Vid förhör uppgav den sovjetiska fartygschefen, att kränkningen varit oavsiktlig och att den förorsakats av fel i ubåtens navigeringsutrustning. När grundstötningen inträffade sade han sig tro att fartyget var i närheten av Bornholm.

ÖB:s undersökningar visar dock, att de sovjetiska uppgifterna icke var trovärdiga. Det kan i stället anses styrkt att ubåten uppehöll sig ett par dygn i

närheten av den svenska kusten, innan den avsiktligt trängde in i skyddsområdet den 27 oktober. Avsikten med in-

Foto: Börje Johansson

Incidenter till sjöss 1981						Kränkningar till sjöss 1971-81		
Art	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	Totalt	1971:		
Kränkning/sannolik kränkning	1	7	1	3	12	72:	2	
Möjlig kränkning	-	3	-	3	6	73:	7	
Genomfört utan förankmälan (GuF)*	3	10	11	4	28	74:	8	GuF*
						75:	9	4
						76:	11	11
						77:	19	13
						78:	5	5
						79:	7	31
						80:	13	44
						81:	12	28
					Summa:			

trängandet kunde inte klarläggas helt. Det troliga motivet för agerandet var emellertid underrättelseverksamhet.

Incidenten var den allvarigaste som hittills konstaterats. Ubåtschefen har brutit mot ett flertal svenska tillträdes- och skyddsbestämmelser. Speciellt allvarig var kränkningen genom att ubåten med stor sannolikhet var utrustad med kärnladdningar. - Händelsen har beklagats av Sovjetunionen, men i

detta beklagande har endast medgivits ett navigeringsfel. Förfrågan om kärnvapenbestyckning ombord på U 137 besvarades endast av de sovjetiska myndigheterna, att alla sovjetiska fartyg har erforderlig beväpning.

Övriga incidenter till sjöss. - I området öster om Gotland ökade antalet observerade genomfarer utan förankmälan markant gentemot tidigare år. Detta bedöms dock inte vara ett alarmerande förhållande, utan torde vara resultatet av den effektivisering vår sjöbevakning inom området genomgått. Speciellt har förmågan förbättrats att följa och övervaka verksamheten till sjöss när denna är intensiv.

Trots det ökade antalet observerade incidenter i Gotlands-området, minskade totalantalet genomfarer utan förankmälan kraftigt jämfört med 1979 och 1980. Minskningen inträffade framför allt i anslutning till Öresunds-regionen och vid Sandhammaren, där det tidigare varit en kraftig koncentration av incidenter. - Genomfarerna utan förankmälan gjordes i 19 fall av fartyg från WP och i nio fall av NATO-fartyg.

Utbåtsincidenter 1975-81	Ubåtsincidenter 1981					
	Art	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	Totalt
1975: 15	Kränkning/sannolik kränkning	1	2	-	1	4
76: 10	Möjlig kränkning	-	3	-	3	6
77: 12	Övrig incident	1	-	-	1	2
78: 5						
79: 7						
80: 11						
81: 12						
	Summa:					12

Foto: Birger Rönnbäck

Svensk marinofficer inspekterade ombord på den sovjetiska ubåten 137.

Foto: Börje Johansson

Den sovjetiska Whisky-ubåten 137 eskorteras bort från svenskt territorium.

Ute på internationellt vatten väntade sedan länge ett flertal fartyg ur den sovjetiska Östersjö-marinen; bl a (t h) ett utbåtsbärningsfartyg.

Foto: Birger Rönnbäck

Ovan: Sovjetunionens radarspaningsplan för luftbevakning och stridsledning, Tu-126 "Moss" – en utveckling av civilflygplanet Tu-114 "Cleat".

T v: NATO:s svar på "Moss" är E-3A "Sentry", som nu utprovats i Europa. Utvecklad ur Boeing 707.

●● **Incidenter i luften.** – 1981 tenderade att bli ett år med mycket få kränkningar av territoriet med luftfartyg. Under fjärde kvartalet bröts tendensen dock markant. Då observerades inte mindre än 23 kränkningar – dubbelt så många som normalt under ett vinterkvartal. Detta medförde att det totala antalet kränkningar trots allt nådde upp till 1980 års höga nivå. Antalet är mer än dubbelt så stort som under tiden före den svenska utvidgningen av territoriet (1979-07-01).

De flesta kränkningarna vållades liksom tidigare år av flygplan från NATO-stater. De inträffade vid Skånes sydkust. Ett stort antal kränkningar vållades av fartygsbaserade helikoptrar i samband med NATO-övningar till sjöss i södra Östersjön.

● Svenska militära enheter har vid sex tillfällen under 1981 överträtt andra staters tillträdesbestämmelser. Vid tre tillfällen skedde detta i luften och vid två tillfällen till sjöss. Orsakerna har varit smärre felnavigeringar. Vid ett tillfälle har svensk beredskap oavsiktligt rå-

kat beträda del av utländsk ambassadområde i Stockholm. ■

Fst/Info

Incidenter i luften 1981					
Art	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	Totalt
Kränkning/sannolik kränkning	6	9	11	23	49
Möjlig kränkning	4	3	2	–	9
	Summa:				58

Kränkningar i luften 1971–81	
1971:	19
72:	23
73:	19
74:	15
75:	20
76:	21
77:	28
78:	25
79:	77
80:	50
81:	49

Ovan: Viggen identifierar ovanför Östersjön havsövervaknings- och ubåtsjaktflygplanet Br. 1150 "Atlantic" ur västtyska marinflyget. – Foto: Bernt Claesson.

T v: I Sveriges närområde finns numer det nya sovjetiska attackflygplanet med variabel vinggeometri, Su-24 "Fencer" A (Ytterligare en version existerar förmodligen.) – Foto via JANE's.

Nedan: Svensk incidentberedskapsbesättning ur F6 i väntan på eventuell startorder framför AJ 37:or med jaktbeväpning. – Foto: Bernt Claesson.

JaktViggen (som kan beväpnas med sex luftmålsrobotar) ingår i incidentberedskapen.

Foto: Åke Andersson

1981 gick larmet för FV:s incidentberedskap 369 gånger. (1980 = 421)